

BỘ VĂN HOÁ, THỂ THAO VÀ DU LỊCH

② Lý Thị Mỹ Dung Khoa TT-TV

KỶ YẾU HỘI NGHỊ

**TỔNG KẾT CÔNG TÁC PHỤC VỤ THIẾU NHI
TRONG CÁC THƯ VIỆN CÔNG CỘNG
GIAI ĐOẠN 2011-2021**

ĐÀ NẴNG - 2021

GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN THƯ VIỆN CÔNG CỘNG PHỤC VỤ THIẾU NHI Ở VIỆT NAM

Lý Thị Mỹ Dung*

Tóm tắt:

Những năm gần đây, việc phát triển thư viện công cộng dành cho thiếu nhi ở nước ta đã được đầu tư đáng kể, cũng có nhiều thay đổi tích cực. Song để duy trì và có hiệu quả cao thì hệ thống thư viện công cộng cần có những đổi mới hơn nữa nhằm thu hút nhiều bạn đọc gần xa. Tạo được ấn tượng, thú vị mỗi khi đến thư viện, tạo ra một sân chơi bổ ích, hứng khởi, có được cảm giác muốn quay lại nhiều lần cho các bạn đọc nhí. Nhất là trong thời kỳ công nghệ phát triển mạnh được ứng dụng nhiều với việc phát triển hệ thống thư viện số trên cả nước ta. Vì thế tác giả muốn gửi tới Hội nghị một vài ý kiến về việc phát triển thư viện công cộng phục vụ thiếu nhi đặc biệt là những vùng nông thôn, vùng sâu, vùng xa, cấp huyện, xã.

1. Hiện trạng tổ chức và hoạt động của hệ thống thư viện công cộng phục vụ thiếu nhi ở Việt Nam

Sang thế kỷ 21, thế hệ học trò dần có thói quen tìm kiếm thông tin trên Internet qua công cụ Google và chỉ đến thư viện khi không tìm thấy thông tin trên mạng... Đây là xu hướng tất yếu của thời đại. Tuy nhiên việc duy trì văn hóa đọc (tại thư viện hoặc ngoài thư viện) là điều rất cần thiết đối với lớp trẻ. Với định hướng quan tâm, hình thành thói quen ham thích đọc sách ở thanh thiếu nhi, những năm qua thư viện/phòng đọc sách thiếu nhi ở nước ta đã phát triển rộng khắp, trở thành một hệ thống (từ tỉnh đến huyện và cơ sở). Rõ ràng là ưu tiên phục vụ sách, báo cho thiếu nhi, xây dựng, nâng cao văn hoá đọc cho các em ngay từ khi còn cắp sách tới trường luôn là nhiệm vụ quan trọng, là mối quan tâm lớn của lãnh đạo các cấp chính quyền từ trung ương tới địa phương.

Việc đầu tư cơ sở vật chất (trụ sở, trang thiết bị...), kinh phí, cán bộ và vốn tài liệu sách, báo cho thiếu nhi ở nhiều thư viện tỉnh, thành, thư viện huyện, thị đã được chú ý quan tâm, đầu tư từng bước. Một số tỉnh, thành có điều kiện đã chú trọng đầu tư trang thiết bị hiện đại (kể cả phương tiện nghe nhìn) cho các em, như: Thư viện Khoa học tổng hợp thành phố Hồ Chí Minh, Thư viện thành phố Hà Nội, Thư viện tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu, Thư viện tỉnh

* Giảng viên Khoa Thông tin, Thư viện. Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.

Nghệ An đã và đang tạo điều kiện cho các em đến thư viện đọc, học tập, vui chơi, giải trí, sáng tạo.

Trong quá trình tổ chức các hoạt động, nhiều thư viện tỉnh, thành đã chú trọng đổi mới phương thức phục vụ: Từ việc cấp thẻ nhanh chóng và tiện lợi, tổ chức lại hệ thống kho giá (chuyển từ phục vụ kho đóng sang kho mở), đến việc phục vụ nghe nhìn (Multimedia) hoặc tra cứu truy cập Internet... tất cả những đổi mới về hình thức và nội dung đã góp phần nâng cao chất lượng phục vụ cho các em.

Các địa phương đã từng bước đổi mới và nâng cao chất lượng trong công tác thông tin, tuyên truyền thu hút các em thiếu nhi đến thư viện. Bên cạnh các cuộc thi: tuyên truyền giới thiệu sách, kể chuyện sách..., nhiều tỉnh đã tổ chức các hình thức sinh hoạt mới dành riêng cho các em như: Thi vẽ tranh theo sách, Câu lạc bộ thiếu nhi, chiếu phim dành cho thiếu nhi... tạo cho các em có một sân chơi bổ ích, lành mạnh và hiệu quả, thu hút hàng ngàn, hàng vạn thiếu nhi cả nước tham gia. Vụ Thư viện, Thư viện Quốc gia Việt Nam hàng năm tổ chức Ngày Hội Sách và có riêng một sân chơi bổ ích cho các em thiếu nhi: vẽ tranh theo sách, kể chuyện theo sách hoặc thi đọc và cảm nhận về cuốn sách mà em yêu thích... đã mang lại những hiệu quả thiết thực, to lớn [1].

Tuy nhiên, đa số chỉ mới phát triển hệ thống thư viện công cộng dành cho thiếu nhi ở cấp tỉnh/thành phố, còn cấp huyện, cấp xã thì rất hạn chế. Vì thế, lãnh đạo các cấp trên cần chú trọng mở rộng hơn nữa những mô hình hoạt động phát triển thư viện công cộng dành cho thiếu nhi ở cấp huyện và cấp xã nơi mà đông đảo bạn đọc thiếu nhi đang khát khao thông tin, sách báo.

2. Phát triển mô hình thư viện công cộng tiên tiến tại Việt Nam

Nhằm đáp ứng xu hướng và hình thái mới về nhu cầu đọc của người đọc nói chung và của bạn đọc thanh thiếu niên nói riêng, việc xây dựng hệ thống thư viện điện tử và phát triển vốn tài liệu số phong phú là điều tất yếu.

Một số tỉnh/thành lớn đã thực hiện Đề án "Phát triển hệ thống thư viện công cộng", hệ thống mạng lưới thư viện công cộng đã được phát triển rộng, góp phần phủ khắp thư viện đọc tại các quận, huyện và phòng đọc sách cấp xã cùng nhiều hạ tầng công nghệ thông tin, nối mạng cho các thư viện quận, huyện để truy cập sử dụng chung thư viện điện tử từ thư viện công cộng cấp tỉnh. [2]

Ví dụ tại thành phố Đà Nẵng, hiện tất cả thư viện các quận huyện đã liên thông dữ liệu sách với Thư viện Khoa học Tổng hợp thành phố với tổng số hơn 354.833 bản sách giấy, trong đó Thư viện Khoa học Tổng hợp 310.403 bản, thư viện quận huyện, phòng đọc cơ sở 44.430 bản. Cùng với đó là 6.950 bản tài liệu băng đĩa, 7.462 bản sách điện tử, 500.000 tài liệu số... Trung bình mỗi người dân Đà Nẵng có được khoảng 0,76 bản sách, 45% dân số toàn

thành phố sử dụng các dịch vụ của thư viện công cộng. Trung bình mỗi năm, hệ thống thư viện công cộng của thành phố Đà Nẵng được bổ sung hơn 17.600 bản sách giấy, gần 1.200 bản sách điện tử và 235 đầu báo - tạp chí khác, giúp gần 8.700 lượt người mượn đọc, góp phần nâng cao văn hóa, chất lượng đọc trong cộng đồng. Thư viện cũng đã hoàn thành số hoá nguồn tài liệu địa chỉ, tài liệu quý hiếm các công trình nghiên cứu khoa học tại chỗ với tổng số 2.315 tài liệu. Bên cạnh đó, người quản lý, điều hành cũng dễ dàng nắm được thông tin nguồn tài liệu mà bạn đọc tìm kiếm nhiều nhất, để từ đó có hướng bổ sung, đáp ứng nhu cầu của bạn đọc. [2]

Ảnh: Không gian đọc sách cho thanh thiếu niên
tại Thư viện Khoa học Tổng hợp Đà Nẵng [2]

Đối với tuyến quận huyện, thư viện điện tử còn góp phần gia tăng lượng bạn đọc tại mỗi địa phương. Đến hết năm 2020, tất cả các thư viện quận huyện đã triển khai ứng dụng phần mềm Thư viện liên thông Ilib web 8.0 trong hoạt động chuyên môn. 100% thư viện quận, huyện được nối mạng internet và triển khai ứng dụng công nghệ thông tin, dần dịch chuyển từ loại hình thư viện truyền thống sang thư viện điện tử. [3]

Trong đó, xác định xây dựng và phát triển vốn tài liệu, nguồn tài nguyên số để đáp ứng nhu cầu bạn đọc theo kịp xu hướng thời đại là giải pháp then chốt cho sự phát triển của các thư viện. Đồng thời, đầu tư các phòng đọc đa phương tiện nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của bạn đọc và bố trí thêm phương tiện lưu động đa phương tiện để tăng tần suất luân chuyển sách về cơ sở, đưa văn hóa đọc về với vùng sâu vùng xa.

Song song với việc duy trì các chuyên mục giới thiệu sách mới, sách hay trên các phương tiện truyền thông, Thư viện trung tâm của tỉnh, thành phố cần tiếp tục bổ sung nguồn sách mới, luân chuyển nguồn sách phong phú, đa

dạng, đặc biệt là tiếp nhận nguồn tài liệu sách, báo từ nước ngoài và có cơ chế phối hợp tiếp nhận sách từ các quỹ, đơn vị, đại sứ quán cũng như tổ chức phi chính phủ.

Với mục đích phát triển văn hóa đọc, lan tỏa đến mọi đối tượng, trong đó tập trung vào học sinh, thanh thiếu niên, Sở Văn hóa Thể thao các cấp cần phối hợp với Sở Giáo dục và Đào tạo tổ chức thêm các ngày hội như: "Ngày hội đọc sách" theo chủ đề: Sách với tuổi trẻ lập thân, Sách - Hạt giống cho tâm hồn, Từ trang sách đến thực tiễn cuộc đời... Đồng thời, phát động chương trình "Mở cổng trường học, thư viện, tủ sách mở" để học sinh, nhân dân vùng lân cận đến tham gia, tiếp cận sách báo, tạo điều kiện cho người học và phụ huynh có điều kiện đọc sách.

Đặc biệt, kết hợp hoạt động của thư viện truyền thống với thư viện điện tử, thư viện số nhằm đa dạng hóa nhu cầu tìm hiểu nắm bắt thông tin của bạn đọc, cũng như tăng cường số lượng đầu sách và báo chí để đáp ứng phục vụ bạn đọc đến với thư viện.

3. Một số giải pháp phát triển thư viện công cộng phục vụ thiếu nhi tại Việt Nam

Hiện nay, ở Việt Nam việc đầu tư kinh phí để phát triển thư viện công cộng cho thanh thiếu nhi vẫn còn rất thiếu thốn, đặc biệt là những vùng nông thôn, vùng sâu, vùng xa. Vậy làm thế nào để có được những hệ thống thư viện công cộng dành cho thiếu nhi tốt hơn, thu hút được đông đảo bạn đọc hơn.

Trên thực tế hiện nay số lượng bạn đọc nhỏ thích đọc sách ngày càng giảm bởi cộng nghệ ngày càng phát triển thì các bạn nhỏ bị cuốn hút bởi nhiều hình thức trên mạng như game, youtube, xem phim, nghe nhạc ... và nhiều vô vàn hình thức giải trí trên mạng Internet. Làm sao để bạn đọc thích đọc sách? Đó chính là cách giáo dục, truyền thụ ở gia đình, nhà trường. Gia đình cần phối hợp với nhà trường để có định hướng đúng đắn nhất cho con trẻ. Giúp trẻ ham đọc sách, ham tìm hiểu khám phá nguồn tri thức qua sách. Một trong những môi trường giúp cho con trẻ tiếp xúc và phát triển văn hóa đọc tốt nhất đó là tới các Thư viện công cộng và lúc này Thư viện công cộng phải làm sao giúp bạn đọc nhỏ đam mê tìm kiếm thông tin qua nhiều hình thức.

- Thứ nhất, nguồn sách phải phong phú, phù hợp nhiều lứa tuổi, đặc biệt không gian đọc sách cho bạn nhỏ phải thật thoải mái như ở nhà. Các hình thức mượn trả thật đa dạng không nên quá gò bó áp đặt làm bạn đọc nản trí mỗi khi mượn được sách.

- Thứ hai, người thủ thư cần tận tâm, hòa nhã, có trách nhiệm gần như người thầy, phải nắm rõ tâm lý các em để hỗ trợ các em tìm loại sách có ích cho phát triển nhân cách, trí tuệ, đạo đức cái mà mỗi con người cần hoàn thiện

dần dần. Ở những vùng sâu, vùng xa thì thư viện công cộng cần cung cấp các dịch vụ tư vấn, tuyên truyền miễn phí về thực phẩm và sức khỏe, tư vấn pháp lý, hỗ trợ tìm kiếm việc làm cũng như các khóa đào tạo nghề nghiệp cho tương lai của bạn đọc nhỏ.

- Đặc biệt hệ thống thư viện công cộng phải có không gian trong lành, xanh sạch đẹp, giống như cho trẻ vào những khu giải trí. Xây dựng những phòng đọc đặc thù, ấn tượng cho bạn đọc. Hệ thống thư viện công cộng này cần đặt trong nhà trường hoặc gần trường học như vậy việc khai thác các dịch vụ trong Thư viện công cộng mới đạt hiệu quả cao, mới tạo môi trường để bạn đọc nhỏ dễ dàng tiếp cận. Thư viện công cộng cần được hợp tác, kết nối với nhà trường, tạo những giờ học ngoại khóa cho học sinh vừa học vừa thực hành và cũng có thể giải trí dần dần tạo thói quen thích đọc sách, chứ không gây cảm giác sợ hãi, nhàm chán khi đến Thư viện.

Về giải pháp thực hiện phát triển văn hóa đọc cho thanh thiếu niên

Do nguồn kinh phí đầu tư còn hạn chế và khó khăn nên giải pháp có thể là kêu gọi nguồn tài trợ từ các tổ chức phi chính phủ, cá nhân, từ nguồn xã hội hóa và có thể thực hiện nhiều giai đoạn nhỏ để ít nhất mỗi huyện, mỗi xã đều có thư viện công cộng phục vụ bạn đọc nhỏ tuổi. Cần có sự góp sức của toàn dân như việc quyên góp sách giáo khoa, sách khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, sách truyện, sách giáo dục, y tế, chăm sóc sức khỏe ... của mỗi khóa học vào dịp cuối năm học.

Việc phát triển văn hoá đọc cho thiếu nhi ở nước ta là nhiệm vụ quan trọng, cấp bách không chỉ của ngành Văn hoá, Thể thao và Du lịch, mà là trách nhiệm của toàn xã hội, trách nhiệm của toàn dân. Văn hoá đọc cho các em thiếu nhi nếu được đáp ứng, nâng cao ngày càng tốt hơn, đầy đủ hơn, chắc chắn sẽ góp phần quan trọng vào việc học tập, tu dưỡng, rèn luyện trí tuệ, đạo đức của các em, giúp các em trở thành những công dân có ích cho xã hội mai sau. Để tạo được thói quen đọc sách cho con trẻ nói riêng cũng như tạo ra văn hóa đọc cho thế hệ trẻ, thanh thiếu niên tiếp theo chúng ta cần đẩy mạnh một số công tác:

- Tuyên truyền giáo dục để nâng cao nhận thức về văn hóa đọc nhằm thu hút sự quan tâm đến việc đầu tư, xây dựng và sử dụng các cơ sở văn hoá, vui chơi, giải trí, trong đó có văn hoá đọc cho các em thiếu nhi.

- Tăng cường quản lý Nhà nước và xã hội hoá đối với hoạt động sách, báo cho thiếu nhi: Trước hết Nhà nước cần ban hành những cơ chế, chính sách đặc thù về phát triển văn hoá đọc cho thiếu nhi. Cụ thể: mua sắm trang thiết bị hiện đại cho thư viện công cộng, có chính sách và chế độ đãi ngộ đối với người làm thư viện thiếu nhi... Cần có quy hoạch xây dựng thư viện thiếu nhi độc lập theo hướng hiện đại hoá. Đối với hệ thống thư viện thiếu nhi ở

quận, huyện, thị xã, phòng đọc sách ở cơ sở, cần xây dựng theo hướng xã hội hoá, tích cực vận động mọi tầng lớp nhân dân, toàn thể xã hội tham gia đóng góp xây dựng thư viện thiếu nhi.

- Làm giàu nguồn tư liệu và thông tin cho thiếu nhi: Cần có chính sách đầu tư thoả đáng cho việc viết và xuất bản sách thiếu nhi. Cần có nhiều cuốn sách với những hình thức hấp dẫn, phù hợp về hình thức và nội dung, tâm lý, lứa tuổi, tình cảm và thẩm mỹ của các em. Bên cạnh các tài liệu in truyền thống, cần chú ý đến các tài liệu nghe nhìn, xuất bản phẩm điện tử...

- Không ngừng đổi mới các phương thức phục vụ thiếu nhi trong các thư viện công cộng, kết hợp và chuyển dần phục vụ từ “kho đóng” sang “kho mở”, tăng cường phục vụ nghe nhìn, tra cứu trực tuyến, Internet. Đổi mới có sáng tạo các hình thức tuyên truyền giới thiệu sách, thi kể chuyện sách và nhiều hình thức hấp dẫn khác. Đẩy mạnh việc phối kết hợp với các cơ quan, đoàn thể xã hội, đặc biệt với ngành Giáo dục và Đào tạo nhằm tổ chức tốt các hoạt động đọc sách báo cho thanh thiếu niên.

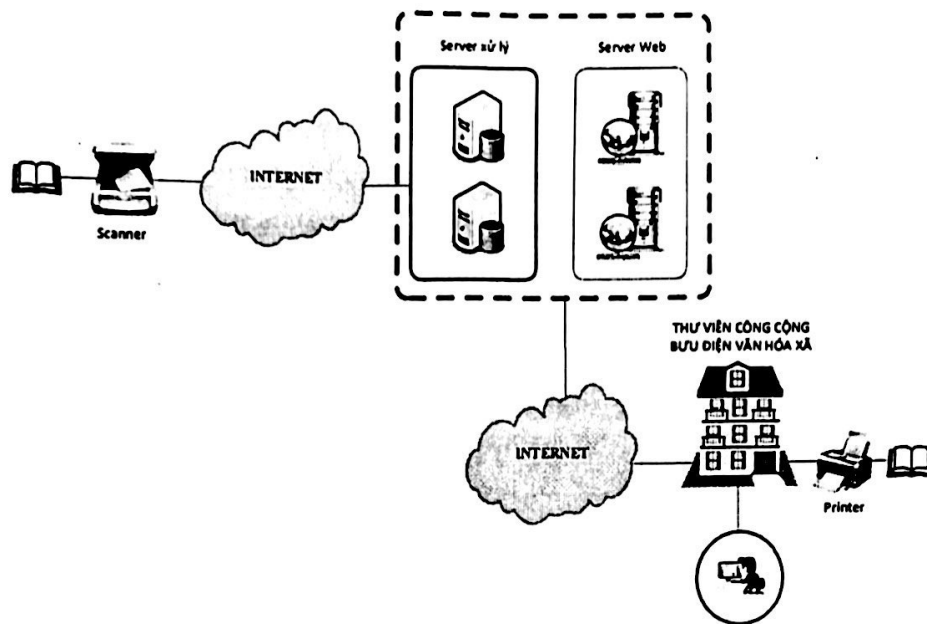
- Tăng cường và chú trọng công tác đào tạo người làm thư viện: người làm thư viện thiếu nhi phải được đào tạo riêng, có trình độ chuyên môn khá giỏi (biết ngoại ngữ, thành thạo vi tính, đáp ứng yêu cầu của người làm thư viện hiện đại). Đặc biệt với thù thư phục vụ thanh thiếu niên cần trang bị kiến thức tâm sinh lý, nhu cầu đặc thù của các em thiếu nhi để hỗ trợ tốt hơn cho các em.

Về giải pháp công nghệ thông tin phát triển văn hóa đọc cho thanh thiếu niên:

Đẩy mạnh việc kết nối, liên kết những hệ thống thư viện công cộng tạo thành hệ thống thư viện số trong toàn tỉnh với nhau, để chia sẻ thông tin, cơ sở dữ liệu từ những thư viện lớn cho những thư viện công cộng ở cấp huyện, cấp xã, vùng xa. Như vậy việc tiếp cận tài liệu cho bạn đọc sẽ trở nên dễ dàng và phong phú hơn, sẽ không còn lo thiếu thốn tài liệu để phục vụ bạn đọc.

Xây dựng hệ thống xã hội hóa, tự động thư viện số phục vụ bạn đọc, đặc biệt là bạn đọc lứa tuổi thanh thiếu niên Child_Lib:

Mô hình hệ thống:

Ảnh: Mô hình hệ thống Child_Lib

Chức năng, tính năng của hệ thống:

Hệ thống gồm có các Module phần mềm kèm phần cứng phục vụ số hóa sách báo và tài liệu phục vụ bạn đọc thanh thiếu niên như:

- Scanner: Máy quét chuyển đổi sách/tài liệu bản cứng sang sách/tài liệu bản mềm
- Server xử lý: Thực hiện mô tả và định danh tài liệu sau khi đã được số hóa
- Server Web/CSDL: Thực hiện lưu trữ sách/tài liệu bản mềm đã được số hóa và Giao diện Web phục vụ quản lý và tương tác với người đọc, thủ thư
- Máy in (Printer): Phục vụ in ấn sách/tài liệu phục vụ bạn đọc

Hiệu quả của giải pháp

Hệ thống Child_Lib giúp dễ dàng tổng hợp và thu thập các nguồn sách/tài liệu phục vụ bạn đọc với đa dạng nguồn trên khắp thế giới miễn là người dùng có mô trường Internet:

- Hệ thống giúp dễ dàng huy động nguồn sách tài liệu.
- Dễ dàng phân bổ và liên kết tới các thư viện công cộng, điểm bưu điện văn hóa xã
- Đa dạng phương thức đọc: Bản cứng, bản mềm trên thiết bị Tablet/iPad/PC/Laptop/PDA....

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. ThS. Nguyễn Hữu Giới, *Tạp chí Thư viện Việt Nam*. - 2015. - Số 1. - Tr. 38-41,22.
- [2]. <https://danang.gov.vn/chinh-quyen/chi-tiet?id=41611&c=3>
- [3]. <http://baochinhphu.vn/Utilities/PrintView.aspx?distributionid=416589>
- [4]. Kỳ yếu hội nghị "Tăng cường phục vụ thiếu nhi trong các thư viện công cộng". - H: Vụ Thư viện, 2011. - 108 tr.
- [5]. Nghị quyết số 44-25 ngày 20/11/1989 của Đại hội đồng Liên Hợp quốc. Công ước quốc tế về quyền trẻ em.
- [6]. Quốc hội nước CHXHCN Việt Nam số 25/2004/QH 11 ban hành ngày 15/6/2004. Luật bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em.